

МУЗЕЈ ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ И ПОЧЕЦИ МУЗЕАЛИЗАЦИЈЕ МОДЕ У СРБИЈИ: Одсек за текстил и костим 1950–1980.

Категорија чланка: оригинални научни рад

Апстракт: Модне изложбе у великим музејским центрима данас добијају статус *блокбастера*, док велико интересовање за музеализацију моде, које влада у домаћој и међународној стручној јавности, указује на потребу за историзацијом ове области. Рад прати и анализира улогу Музеја примењене уметности у Београду у почецима музеализације моде у Србији. Музеј примењене уметности основан је 1950. године као први специјализовани музеј у Србији овога типа. Том приликом формиран је и Одсек за текстил и костим, чији је први кустос била историчарка уметности Добрила Стојановић. Током прве три деценије, делатност Одсека за текстил и костим обухватила је, поред послова на систематизацији и попуњавању збирке, различите изложбе и пратеће програме. Текст прати и анализира развој Одсека до 1980. године, када је у Музеју реализована велика студијска изложба посвећена одевању и моди – *Градска ношња у Србији током XIX и почетком XX века*. Гледано из данашње перспективе, може се закључити да је у овом пионирском послу Музеј остварио значајне резултате, који пружају чврст темељ за савремени развој музеологије и дању музеализацију моде.

Кључне речи: мода, музејске колекције, историја моде, музеализација моде, Музеј примењене уметности у Београду

Музеј примењене уметности у Београду, као први и још увек једини музеј у Србији који је специјализован за примењену уметност, основан је 1950. године уредбом Владе Народне Републике Србије. Користећи искуства сродних музеја, одсеци за збиркама новоосноване институције формиран су према материјалу који се у њима чувао. Тако је, између осталог, заједно са оснивањем Музеја формиран и Одсек за текстил и костим, са збиркама (Стојановић 1976: 182–183).¹

Основ за формирање збирке Музеја била је етнографска збирка сликара и графичара Љубе Ивановића. Ову вредну збирку, коју је Ивановић сакупљао на терену у периоду између два светска рата, Музеј је откупио од његових наследника. У збирци се налази 3.166 предмета, међу којима су накит, црквени сасуди, алат, рукописне и штампане књиге, предмети резбарени у

1. Добрила Стојановић (прва слева) на отварању изложбе *Градска ношња у Србији током XIX и почетком XX века*, Музеј примењене уметности, Београд, 1980.
1. Dobriča Stojanović (first to the left) at the opening of the exhibition *Urban Dress in Serbia in the 19th and Early 20th Century*, Museum of Applied Art, Belgrade, 1980

дрвету, ројини и седефу, иконе, делови ношње и народни везови (Ракоњић 2010: 8–9).

Укупно 288 предмета из збирке Љубе Ивановића, насталих током XIX и почетком XX века, уврштено је у збирку Одсека за текстил и костим. Важан део ове збирке чине делови градске ношње – антерије, доламе и џемадани са Косова и Метохије, као и шкуртељка из прве половине XIX века (МПУ инв. бр. 5331), за коју се претпоставља да је припадала кнегињи Љубици Обреновић (Vitković-Žikić 2010: 99).

Први кустос Одсека била је историчарка уметности Добрила Стојановић, која је добила задатак да предмете музеолошки систематизује и организује депо за њихово чување, чиме је започела свој предани, дугогодишњи рад на музеализацији предмета од текстила (*loc.*

¹ Први назив одсека гласио је „Сектор за историјско-стилски развој текстила и уметничку обраду костима, са збиркама“ Осим одевних и модних предмета, у Одсеку се чувају ћилими, теписи, таписерије, тканине, везови, чипке, прекривачи, простирке, зидне декорације и слике, завесе, јастуци, црквени текстил, алатке за ткање и др.

cit.), који је укључивао и музеализацију модних предмета (сл. 1).²

Током прве деценије рада Музеја примењене уметности, мода и њена музеализација нису добиле значајније место. Прва публикација о Музеју и његовим збиркама, објављена 1951. године, не перципира моду као релевантну област примењене уметности (Ђоровић-Љубинковић и Мано-Зиси 1951). Део публикације посвећен текстилу, бави се тзв. „старим“ текстилом, што подразумева осврт на историју ткања, чипке, уметничког

2. Венчана хаљина из око 1890. године на сталној поставци, Музеј примењене уметности, Београд, 1958.
2. Wedding dress (ca. 1890) at the permanent exhibition of the Museum of Applied Art, Belgrade, 1958

и црквеног веза код Срба у средњем веку и раном модерном добу. За илустрацију овог дела текста, у недостатку сачуваног старијег материјала, одабран је јелек из XIX века из збирке Љубе Ивановића (МПУ инв. бр. 5343), који је ношен у Нишу, а потом је био део збирке сликара Ђорђа Крстића. На избор овог предмета свакако

² Добрила Стојановић (рођ. Панић) рођена је 1925. године, у Урошевцу. Историју уметности и археологију дипломирала је на Филозофском факултету у Београду 1950. године. Као кустос Одсека за текстил и костим Музеја примењене уметности у Београду радила је од 1951. до пензионисања 1988. године. Осим музеализацији моде, значајно је допринела документовању, проучавању и презентацији црквеног текстила у Србији. Добитница је признања са плакетом поводом 750. годишњице аутокефалности Српске православне цркве (1969), награде „Михаило Валтровић“ (1985) и Ордена рада са сребрним венцем. Од 1970. године, чланица је Међународног центра за проучавање историјског текстила у Лиону (СИЕТА), да би 1972. године била изабрана и за члана Управног савета. Учесница је Народноослободилачке борбе.

је утицало то што је јелек богато украшен традиционалном техником златовеза.

Вез, ткање и ношња нашли су своје место у музејским збиркама и поставкама много раније него мода. Традиционалне технике производње и уметничке обраде текстила, евоцирале су узвишени сјај црквених ризница и раскошну одећу на средњовековним фрескама, док је ношња, још у време изградње модерне српске државе у XIX веку, стављена у функцију симбола грађанског друштва и националне традиције. Мода се, с друге стране, сматрала ефемерном, о чему ће, у контексту њене музеализације, бити још речи у овом раду.

Сачувана документација о првој сталној поставци Музеја из 1951. године није комплетна. Ипак, с обзиром на све горе наведене чињенице, можемо са великом вероватноћом претпоставити да је мода први пут нашла своје место тек на обновљеној сталној поставци 1958. године. Том приликом, приказана је трансформација грађанског одевања у Србији од традиционалног ка модном. Изложена је женска градска ношња с краја XIX века чији су елементи били: хаљина од рипса (МПУ инв. бр. 1973), сомотско либаде украшено златовезом (МПУ инв. бр. 1372), марама за груди (МПУ инв. бр. 1901), појас – бајадер (МПУ инв. бр. 1886) и капа – тепелук (МПУ инв. бр. 950 и 1888). Мода овог периода представљена је венчаном хаљином из око 1890. године са карактеристичним „шунка“ рукавима (МПУ инв. бр. 5207; сл. 2). Њој су се придружиле вечерња хаљина из 1925. године (МПУ инв. бр. 1900) и савремена скица за хаљину Зоре Живадиновић Давидовић (МПУ инв. бр. 5450, 5451, 5452 или 5453), као и један број женских портрета из XIX века, пре свега у функцији носилаца информације о тадашњој моди.³

Прва музејска модна изложба у Србији, *Женска мода од средине XIX века до тридесетих година XX века* (из збирке Музеја примењене уметности), одржана је у Музеју од 13. децембра 1966. до 5. маја 1967. године (Стојановић 1968: 167; сл. 3). Изложен је 131 модни предмет, а као додатна средства комуникације употребљени су женски портрети у техникама штафелајог сликарства и фотографије, као и странице илустрованих модних журнала из одговарајућег периода. Са музеолошког аспекта, занимљивост представља чињеница да је у називу изложбе употребљен термин „мода“ уместо термина „костим“ или „одевање“, који су били уобичајени за то време. Такође, на изложби је репродукована музика из епохе, што се данас може посматрати као рани пример коришћења мултимедије у Србији као алатке за комуникацију на музејској изложби.

Изложбу је пратио скроман, шапирографисан каталог, обима 15 страна, са уводним текстом и 131 каталогском јединицом (Stojanović 1966).⁴ У кратком уводном тексту, Добрила Стојановић представља

³ Мода је остварила већу видљивост тек приликом обнављања сталне поставке 1969. и 1985. године, када је уз женску градску ношњу изложено више примерака женске модне одеће и модних детаља из XIX и XX века.

⁴ Каталог је доступан у дигиталној форми на сајту Дигиталне библиотеке Музеја примењене уметности.

3. Изложба *Женска мода од средине XIX века до тридесетих година XX века*, Музеј примењене уметности, Београд, 1966–1967.
3. Exhibition *Women's Fashion from the mid-19th Century until the 1930s*, Museum of Applied Art, Belgrade, 1966–1967

изложу збирку, пратећи развој српске моде у контексту средњоевропских и западноевропских модних токова. Указујући на културно-историјски значај моде и одевања, наглашава да је одевање „важна компонента у развоју једног народа, или одређене друштвене средине јер илуструје и одражава не само његове економске могућности, већ и смисао и осећање за лепо“ Такође, ауторка у тексту „упозорава“ публику на то да музеј овом приликом приказује „материјал до кога се данас тешко долази, јер је често уништаван пошто није довољно цењен“.

На проблем перцепције музејских модних колекција у домаћој јавности (укључујући и њен стручни део), свакако је у извесној мери утицао владајући социјалистички поредак, који је, бар током првих послератних деценија, моду сматрао „декадентним“ производом капитализма. Ипак, треба нагласити да је негативан став о моди као предмету истраживања или музеализације дуго био изражен и у западном свету, где је мода своје место у музејима добила тек у периоду од шездесетих до краја деведестих година XX века (Riegels Melchior 2011: 3).

Посматрајући 1998. године овај проблем са позиције кустоса Музеја Института за технологију моде (The Museum at FIT) у Њујорку, америчка историчарка моде Валери Стил (Valerie Steele) указује на то да „многи људи верују да само одређени предмети, као што су уметничка дела, завређују да се чувају у музеју“, јер им „стара одећа делује исувише тривијално и ефемерно да би се чувала“ (Steele 1998: 333).

Музејске модне изложбе у великим светским центрима у међувремену су стекле статус *блокбастера*, док су музеји моде заузели своје место на различитим топ-листама светских музеја (нпр. Jenkins 2012). Иако је тренд модних изложби претходних година захватио и Србију⁵, изазвавши за локалне прилике знатно интересовање публике, многи аспекти проблема на који је Добрила Стојановић указала 1966. године и даље су остали нерешени.⁶

У оквиру пратећег програма изложбе *Женска мода од средине XIX века до тридесетих година XX века* направљен је још један искорак у музејској презентацији моде. Двадесет другог децембра 1966. године реализован је догађај који је историју моде изложу у музејским галеријама повезао са актуелним модним тренутком. У сарадњи са београдском модном кућом *Центротекстил* (Centrotexstil), на поставци изложбе одржана је модна ревија „краља југословенске моде“, модног креатора Александра Јоксимовића (Илић 1968: 175; сл. 4).⁷ Тадашња Мис Југославије, Никица Мариновић, приказала на је на ревији колекцију специјалних модела коју је Јоксимовић креирао поводом њеног учешћа на избору за Мис света (Miss World) у Лондону, где је изабрана за прву пратиљу. Под називом *Осамдесет година женске моде 1850–1930*, изложба је од 16. маја до 16. јуна 1967. године била постављена у Градској кући у Суботици, чиме је забележила и једно гостовање (сл. 5).

На научном скупу Српске академије наука и уметности *Ослобођење градова у Србији од Турака 1862–1867. год.*, који је одржан у Београду од 22. до 24. маја 1967. године, Добрила Стојановић је учествовала са излагањем на тему *Европско одевање у Србији у другој половини XIX века* (Стојановић 1970). Излагање је пратило процес европеизације одевања и начина живота у модерној Србији, од увођења војних и чиновничких униформи, преко балова и модне штампе, до почетака развоја домаћег модног тржишта.

⁵ У септембру 2011. године, у организацији Етнографског музеја у Београду, одржани су годишњи састанак Комитета за костим ICOM-a (ICOM Costume Committee), са темом *Између: култура одевања између Истока и Запада*, и манифестација *Месец одевања у Србији*. Тим поводом је 20 културних институција у Београду и Новом Саду реализовало програм од 27 изложби. Одсек за текстил и костим Музеја примењене уметности у Београду представио је овом приликом своју делатност изложбом *Венчане хаљине у Србији*. Наредних година, у музејима Србије одржано је више модних изложби, међу којима су: *Ах, те ципеле!* (Музеј примењене уметности у Београду, 2013); *Мода шешира* (Народни музеј Шабац, 2013); *Миријана Марић: мода и дизајн* (Етнографски музеј у Београду, 2014); *Кинђурење у Кикинди* (Народни музеј Кикинда, 2014); *Бунде* (Народни музеј Крушевац, 2015); *Ташинице* (Музеј примењене уметности у Београду, 2015); *Модни детаљи карловачких грађана* (Завичајна збирка Сремски Карловци, 2015); *Александар Јоксимовић* (Музеј примењене уметности у Београду, 2015) и *Историја писана модом* (Музеј града Новог Сада, 2015).

⁶ У Музеју примењене уметности основан је 1966. године Одсек за савремену примењену уметност, који је конципиран тако да прати све области примењене уметности од 1918. године надаље. Велики број историјских модних артефаката који су до тада чувани у збирци Одсека за текстил и костим припојен је збирци новооснованог Одсека. Међу активностима Одсека за савремену примењену уметност, када је музеализација моде у питању, издваја се у периоду до 1980. године изложба *Дизајн савременог одевања: изложба дизајнера Комбината трикотаже Београд*, која је одржана у Музеју од 23. јуна до 20. јула 1972. године.

⁷ Сарадња сваког музеја примењене уметности са привредом значајан је део његове мисије. У Музеју примењене уметности основан је 1977. године Дизајн биро са задатком да истражује, припрема и организује непосредну сарадњу са привредом, дизајнерима и уметницима (Јевтовић 1976; Ракопјас 2010: 16–17). Нажалост, овај одсек Музеја није заживео, нити је направљена алтернативна стратегија такве сарадње у наредном периоду.

4. Никица Мариновић на модној ревији Александра Јоксимовића, Музеј примењене уметности, Београд, 1966.
4. Nikica Marinović at Aleksandar Joksimović's fashion show, Museum of Applied Art, Belgrade, 1966

5. Плакат за изложбу *Осамдесет година женске моде 1850–1930*; Градска кућа, Суботица, 1967.
5. Poster for the exhibition *Eighty Years of Women's Fashion 1850–1930*, City Hall, Subotica, 1967

Као корисне изворе за проучавање одевања и моде у Србији, Добрила Стојановић издваја описе који се могу пронаћи у путописним, мемоарским и књижевним делима XIX века (Феликс Каниц, Јаков Игњатовић, Јован Стерија Поповић, Стеван Сремац), док један део излагања посвећује европским токовима мушке и женске моде тога времена. Иако наглашава да је највећи број „костима” из овог периода сачуван у збиркама Музеја града Београда и Музеја примењене уметности, анализу одевања у Србији у другој половини XIX века заснива, пре свега, на сачуваним портретима чланова владарских породица и грађана, које су насликали Урош Кнежевић, Ђура Јакшић, Стеван Тодоровић, Влахо Буковац и други, као и на портретима у техници фотографије. Истовремено указује на репрезентативну функцију традиционалне градске ношње у којој се она јавља на портретима и фотографијама упоредо са европском модном одећом.

Модна збирка Одсека у међувремену се попуњавала путем откупа и поклона. У збирку су стизали одевни предмети као што су хаљине, огртачи, рубље и одела, али и различити модни детаљи: капе, шешири, украси за главу, обућа, појасеви, ташне, сунцобрани, марамнице, штапови или кутије за визиткарте. Политка набавке музејских предмета била је усмерена пре свега на материјал српске провенијенције, мада су се у збирци нашли и предмети других поднебља и култура (Стојановић 1976:

183; Vitković-Žikić 2010: 99–100). На изложби *Вредне аквизиције из музејских збирки*, која је од 9. децембра 1970. до 14. марта 1971. године одржана у Музеју поводом двадесетогодишњице оснивања (сл. 6), међу одабраним модним предметима изложени су италијанско мушко одело из XVIII века (МПУ инв. бр. 4012), које откупљено 1956. године, и венчана турнир-хаљина из 1878. године (МПУ инв. бр. 5593), која је откупљена 1964. године и коју је на свом венчању носила Драга Ковачевић (рођ. Кандић), жена историчара и политичара Љубомира Ковачевића (Рогановић 1971: 159).

Гостовање модне изложбе Покрајинског музеја у Марибору (Pokrajinski muzej Maribor) у Музеју примењене уметности 1976. године, представља пример међумузејске сарадње у области музеализације моде на нивоу тадашње Југославије. Изложба, чији су кустоси били др Сергеј Вришер (Sergej Vrišer) и Марјетица Симонити (Marjetica Simoniti), одржана је под називом *Одећа из збирке Покрајинског музеја у Марибору* од 6. априла до 4. маја (сл. 7). Изложено је 196 предмета из периода од средине XVIII до почетка XX века који потичу са подручја Словеније и припадају корпусу грађанске, војне и свештеничке одеће, као и портрети изведени у техникама штафелајног сликарства и фотографије. Поводом изложбе, Музеј је публиковао каталог на српском језику, обима 19 страна, са уводним текстом, каталогским

6. Изложба *Вредне аквизиције из музејских збирки*, Музеј примењене уметности, Београд, 1970–1971.
6. Exhibition *Valuable Acquisitions from Museum Collections*, Museum of Applied Art, Belgrade, 1970–1971

7. Изложба *Одећа из збирке Покрајинског музеја у Марибору*, Музеј примењене уметности, Београд, 1976.
7. Exhibition *Dress Collection of the Regional Museum of Maribor*, Museum of Applied Art, Belgrade, 1976

јединицама и репродукцијама одабраних предмета (Вришер 1976; Стојановић 1979)⁸.

Студијска изложба Добриле Стојановић под називом *Градска ношња у Србији током XIX и почетком XX века* одржана је поводом тридесетогодишњице оснивања Музеја примењене уметности од 6. новембра до 20. децембра 1980. године (сл. 8). Иако се у њеном називу користи термин „ношња”, а не „мода”, ова изложба и данас представља референтну полазну тачку за даља проучавања историје српске моде. Кроз 468 предмета из 15 музеја у Србији, изложба је приказала трансформацију и модернизацију српског друштва и одевања у XIX веку. „Сагледавамо једно ново друштво, које се мења и израста пред нама од једне до друге изложбене дворане”, запазила је тим поводом Загорка Јанц (Јанц 1981).

На изложби су приказани одећа, обућа и модни детаљи који су ношени у Кнежевини и Краљевини Србији, Војводини и на Косову и Метохији у XIX и почетком XX века. Изложена је мушка, женска и дечја одећа, од градске ношње до модне одеће средњоевропске, западноевропске, али и домаће провенијенције. Изложбу је пратио истоимени каталог, обима 222 стране, са уводним студијским текстом, 468 каталожских јединица и 211 црно-белих репродукција. Публикован је на српском језику, са кратким резимеом на француском (Стојановић 1980).

⁸ У уводном тексту каталога Сергеј Вришер је представио рад Покрајинског музеја у Марибору у области музеализације одевања и моде. Пионирски подухват у овој области у Словенији била је изложба *Триста година моде у Словенији (Tristo let mode na Slovenskem)*, која је 1965. године одржана у мариборском Музеју. За потребе изложбе је од других словеначких музеја и приватних власника позајмљен велики број предмета, док је наредних година у Марибору основана прва збирка костима у Словенији (Вришер 1976).

У уводном тексту каталога Добрила Стојановић продубљује своја ранија истраживања друштвених промена и процеса европеизације одевања у Србији XIX века. Овом приликом анализира бројне одевне и модне предмете сачуване у музејским збиркама Србије. Осим доприноса проучавању традиционалног начина одевања и градске ношње, посебну вредност њеном студијском тексту даје методолошки приступ којим је моду у Србији зналачки контекстуализовала унутар опште историје моде и европских модних токова.

Треба имати у виду да је Добрила Стојановић ове резултате остварила у време које није, као што је то данас случај, омогућавало отворен приступ различитим базама података, нити бројним издањима о моди на полицама стварних и виртуелних библиотека и књижара. Да је перцепција модног наслеђа у то време била другачија и да су финансијске и техничке могућности дозволиле публиковање каталога изложбе у форми квалитетно опремљене монографије са одабраним колор фотографијама и преводом на страни језик, у Србији би се још 1980. године појавила репрезентативна публикација из области историје моде која би ову тему приближила знатном ширем кругу читалаца него што је то локална музејска и стручна публика.

Савремени развој модних студија увео је у проучавање моде интердисциплинарни приступ који укључује антропологију, психологију и културну географију. Модни предмет у оквиру тих студија представља важан ресурс, а његова интерпретација један је од најкориснијих методолошких поступака (Steele 1998: 327; Wilcox 2013: 9). У свом моделу за проучавање артефаката из 1974. године, који се може успешно применити и на модне предмете, амерички историчар културе Едвард Макланг Флеминг (Edward McClung Fleming) предложио је два концеп-

8. Изложба Градска ношња у Србији током XIX и почетком XX века, Музеј примењене уметности, Београд, 1980.
8. Exhibition *Urban Dress in Serbia in the 19th and Early 20th Century*, Museum of Applied Art, Belgrade, 1980

туална алата: класификацију од пет основних својстава артефакта (историје, материјала, конструкције, дизајна и функције) и четири операције које треба применити на тим својствима (идентификацију, евалуацију, културолошку анализу и интерпретацију). По Макланг Флемингу, свака операција може да обухвата свих пет својстава, али њен успех зависи од операције која јој је претходила. Тако идентификација артефакта представља основу, а интер-претација круну његовог проучавања (McClung Fleming 1974).

Модни предмети који су музеализовани у Музеју примењене уметности током пионирских година овог процеса, евалуирани су са позиција уметничког музеја, при чему се, пре свега, водило рачуна о својствима везаним за њихову уметничку обраду и вредност. Иако су ови предмети контекстуализовани унутар токова политичке, друштвене и културне историје Србије, оно што је пропуштено, гледајући из данашње перспективе, јесте утврђивање њихових својстава везаних за мале личне историје, чије би укључивање у операције идентификације, евалуације и културолошке анализе, резултирало знатно потпунијом интерпретацијом. На пример, у музејској документацији о венчаној хаљини која је откупљена за збирку 1955. године и која је један од првих модних предмета изложених у оквиру сталне поставке Музеја, уз име претходне власнице забележено је да је хаљина шивена око 1890. године за венчање њене бабе у Прахову (МПУ инв. бр. 5207; сл. 2).

На основу материјала, конструкције и дизајна, ову дводелну хаљину од свиленог сатена, са шлепом, карактеристичним „шунка“ рукавима и украсом у виду воштаног букета наранџиног цвета, није тешко идентификовати као венчану хаљину из последње деценије XIX века коју је сашила вешта кројачица. Ипак, у овом, као и у

многим другим случајевима, недостају нам подаци релевантни за идентификацију и интерпретацију предмета, од којих се бар до неких могло доћи приликом набавке, а које је данас тешко или немогуће реконструисати: како се звала млада за коју је сашивена хаљина, којој етничкој групи је припадала, чиме се бавила њена породица, за кога се удала, да ли је била из Прахова или се можда тамо доселила после удаје, где је хаљина шивена и да ли постоји фотографија са венчања.

Отежавајућу околност за музеализацију моде у Србији на самим њеним почецима представљао је и недостатак систематизоване класификације и терминологије за каталогизацију модних предмета. Тек 1982. године британска историчарка моде Ен Бак (Anne Buck), у сарадњи са Комитетом за костим ICOM-а, објавила је *Речник основних термина за каталогизацију костима (Vocabulary of Basic Terms for Cataloguing Costume)* са упоредним листама термина на енглеском, француском и немачком језику, док је прво издање *Тезауруса уметности и архитектуре* Гети института (*The Art & Architecture Thesaurus* * – AAT) објављено 1990. године (Johansen 2013; The Getty 2015)⁹.

Иницијална класификација предмета у Одсеку за текстил и костим Музеја примењене уметности извршена је на основу искустава сродних великих музеја, као што су Музеј Викторије и Алберта (Victoria and Albert Museum) у Лондону и Државни историјски музеј (Государственный исторический музей) у Москви. „Материјал је дељен по функцији на одело, рубље и обућу, а затим на поједине врсте унутар њих, на пример хаљине, које су груписане регионално, типски, па унутар тога хронолошки [...] Овој групи предмета припадају различити детаљи који прате поједине типове ношње, на пример лепезе, рукавице, сунцобрани и друго, који се групишу као и остали делови одеће. Код грађанског костима ношеног у Србији током прошлог века, јер старији материјал музеј не поседује, битна су три типа – такозвана грађанска ношња специфична за нас, ношена и у Грчкој, европски начин одевања и ношња преузета од Турака. Како она поседује одређену терминологију материјал је по њој класификован“, образложила је 1976. године Добрила Стојановић у тексту *Текстил и одећа као предмет колекционирања, чувања и њихово валоризовање у музејима* (Стојановић 1976). Овај први музеолошки текст у Србији који се бави проблематиком колекција текстила и одеће, објављен је у *Зборнику*, периодичној научној публикацији Музеја. Текст даје преглед историје европских и српских збирки текстила, критеријума за набавку текстилних предмета, њихову музеолошку обраду и смештај, затим метода њихове превентивне заштите и конзервације, као и начина њиховог излагања, при чему је посебан акценат стављен на збирку Музеја примењене уметности.

⁹ Анализа извршена 2016. године у оквиру пројекта *Визуелни тезаурус моде и костима (Visual Thesaurus for Fashion & Costume)*, чији је носилац Музеј моде (MoMu) у Антверпену, показала је да 1.559 термина из ове области које садржи ААТ још увек нису довољни за описивање предмета у колекцијама моде и костима, али да омогућавају детаљан опис када су у питању оклопи или црквена одећа (Wildenborg 2016).

Данска историчарка моде Мари Риглс Мелкиор (Marie Riegels Melchior) разматра 2011. године нужност дистинкције између музеологије одевања (*dress museology*) и музеологије моде (*fashion museology*). По Риглс Мелкиор, музеологија одевања заснована је на Смерницама Комитета за костим ICOM-а из 1986. године (ICOM Costume 2017), које представљају практично упутство за примену установљене методологије руковања одевним предметима и њиховог документовања. Као таква, музеологија одевања фокусира се на појединачне предмете и обезбеђује базу за развој историје одевања (Riegels Melchior 2011: 5–6).

Музеологија моде, с друге стране, перципира као моду само одређене типове одеће и представља екстензију музеологије одевања. Истовремено, њен фокус се са појединачног предмета премешта на креирање атмосфере, осећања и искустава, за шта инспирацију налази у модној индустрији и комерцијалним модним ревијама

(*ibid.*: 4–5). Управо ова релација између музеологије одевања и музеологије моде, дефинише простор у оквиру кога данас треба евалуирати улогу Музеја примењене уметности у почецима музеализације моде у Србији.

У складу са потребама и схватањима времена, Музеј је током прве три деценије свог постојања, кроз делатност Одсека за текстил и костим, допринео области коју Риглс Мелкиор дефинише као музеологију одевања, чинећи неке важне искорак у области музеологије моде. Као први кустос Одсека, Добрила Стојановић је успешно обавила пионирски посао у области која је била релативно нова, чак и у међународним музеолошким оквирима. О значају и квалитету овог посла најбоље сведочи број утврђених чињеница и сачуваних артефаката, који су данас, захваљујући раду Музеја примењене уметности и Добриле Стојановић, трајно похрањени у „базу података” о историји одевања у Србији, пружајући чврст темељ за савремени развој музеологије и даљу музеализацију моде.

ЛИТЕРАТУРА

ICOM Costume 2017

Guidelines, [online] *ICOM Costume* : International Committee for Museums and Collections of Costume, available through: <http://network.icom.museum/costume/publications/guidelines/>, [accessed 20 January 2017].

Wildenborg, Y. 2016

Fashion Terminology Today : Describe your heritage collections with an eye on the future, [online] *Museums and Cultural Landscapes*: Proceedings of the ICOM Costume Committee Annual Meeting, Milan, 3–7 July 2016, available through: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/costume/pdf/Milan_2016_Proceedings_-_Wildenborg.pdf, [accessed 27 February 2017].

Getty 2015

About the AAT, [online] *The Getty* : Art & Architecture Thesaurus® Online, available through: <http://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/aat/about.html>, [pristupljeno 18. 01. 2017].

Johansen, K. 2013

Terminology for Costume, [online] *Clothes Tell Stories* : Working with Costume in Museums, available through: <http://www.clothestellstories.com/index.php/working-with-clothes/terminology>, [accessed 18 January 2017].

Wilcox, C. 2013

Introduction, in: *V&A Gallery of Fashion*, eds. C. Wilcox and J. Lister, London: V&A Publishing, 6–9.

Jenkins, M. 2012

Fashion Museums around the World, [online] *CNN.com*, available through: <http://edition.cnn.com/2012/10/19/living/fashion-museums/>, [accessed 17 January 2017].

Riegels Melchior, M. 2011

Fashion Museology : Identifying and Contesting Fashion in Museums, [online] *Inter-Disciplinary.net* : A Global Network for Dynamic Research and Publishing, available through: http://www.inter-disciplinary.net/wp-content/uploads/2011/08/Oxford_fashion_exploring_critical_issues_PAPER_MarieRiegelsMelchior.pdf, [accessed 20 January 2017].

Vitković-Žikić, M. 2010

Department for Costume and Textiles, with Collections, in: *55 Years of the Museum of Applied Art* : 1950–2005, ed. I. Zorić, Belgrade: Museum of Applied Art, 97–121.

Rakonjac, S. 2010

History of the Museum of Applied Art 1950–2005, in: *55 Years of the Museum of Applied Art* : 1950–2005, ed. I. Zorić, Belgrade: Museum of Applied Art, 6–26.

Steele, V. 1998

A Museum of Fashion Is More Than a Clothes-Bag, *Fashion Theory* (Abingdon) Vol.2, No. 4: 327–335.

Јанц, З. 1981

Градска ношња у Србији у XIX и почетком XX века, *Зборник* (Београд: Музеј примењене уметности) 24–25: 143. (Јанц, З. 1981, Градска ношња у Србији у XIX и почетком XX века, *Zbornik* (Београд: Музеј примењене уметности) 24–25: 143.)

Стојановић, Д. 1980

Градска ношња у Србији у XIX и почетком XX века, Београд: Музеј примењене уметности. (Стојановић, Д. 1980, *Градска ношња у Србији у XIX и почетком XX века*, Београд: Музеј примењене уметности.)

Стојановић, Д. 1979

Изложба „Одећа из збирке Покрајинског музеја у Марибору“, *Зборник* (Београд: Музеј примењене уметности) 21–23: 111–112. (Стојановић, Д. 1979, Изложба „Одећа из збирке Покрајинског музеја у Марибору“, *Zbornik* (Београд: Музеј примењене уметности) 21–23: 111–112.)

Јевтовић, Ј. 1976

Видови могуће сарадње између Дизајн-бироа Музеја примењене уметности и организација удруженог рада, *Зборник* (Београд: Музеј примењене уметности) 19–20: 199–204. (Јевтовић, Ј. 1976, Видови могуће сарадње између Дизајн-бироа Музеја примењене уметности и организација удруженог рада, *Zbornik* (Београд: Музеј примењене уметности) 19–20: 199–204.)

Стојановић, Д. 1976

Текстил и одећа као предмет колекционирања и њихово валоризовање у музејима : Зачеци колекционирања текстилних предмета на нашем терену с освртом на манастирске ризнице, *Зборник* (Београд: Музеј примењене уметности) 19–20: 179–193. (Стојановић, Д. 1976, Текстил и одећа као предмет колекционирања и њихово валоризовање у музејима : Зачеци колекционирања текстилних предмета на нашем терену с освртом на манастирске ризнице, *Zbornik* (Београд: Музеј примењене уметности) 19–20: 179–193.)

[Вришер, С.] 1976

Одећа из збирке Покрајинског музеја у Марибору, Београд: Музеј примењене уметности. ([Вришер, С.] 1976, *Одећа из збирке Покрајинског музеја у Марибору*, Београд: Музеј примењене уметности.)

McClung Fleming, E. 1974

Artifact Study : A Proposed Model, *Winterthur Portfolio* (Chicago) Vol. 9: 153–173.

Рогановић, Ј. 1971

Вредне аквизиције из музејских збирки, *Зборник* (Београд: Музеј примењене уметности) 15: 157–160. (Рогановић, Ј. 1971, Вредне аквизиције из музејских збирки, *Zbornik* (Београд: Музеј примењене уметности) 15: 157–160.)

Стојановић, Д. 1970

Европско одевање у Србији у другој половини XIX века, у: *Ослобођење градова у Србији од Турака 1862–1867. год.*, ур. В. Чубриловић, Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење друштвених наука, 687–703. (Стојановић, Д. 1970, Европско одевање у Србији у другој половини XIX века, in: *Ослобођење градова у Србији од Турака 1862–1867. год.*, ed. V. Čubrilović, Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење друштвених наука, 687–703.)

Илић, В. 1968

Просветно-пропагандна делатност Музеја у 1966. и 1967. години, *Зборник* (Београд: Музеј примењене уметности) 12: 175–177. (Илић, В. 1968, Просветно-пропагандна делатност Музеја у 1966. и 1967. години, *Zbornik* (Београд: Музеј примењене уметности) 12: 175–177.)

Стојановић, Д. 1968

Изложбе из музејских збирки које су одржане током 1966. год., *Зборник* (Београд: Музеј примењене уметности) 12: 165–168. (Стојановић, Д. 1968, Изложбе из музејских збирки које су одржане током 1966. год., *Zbornik* (Београд: Музеј примењене уметности) 12: 165–168.)

Стојановић, Д. 1966

Ženska moda od sredine XIX veka do tridesetih godina XX veka, Београд: Музеј примењене уметности.

[Ђоровић-Љубинковић, М. и Мано-Зиси, Ђ.] 1951

Музеј примењене уметности, Београд: Музеј примењене уметности. ([Ђоровић-Љубинковић, М. и Мано-Зиси, Ђ.] 1951, *Музеј примењене уметности*, Београд: Музеј примењене уметности.)

ИЗВОРИ

Музеј примењене уметности у Београду, Одсек за централну документацију

Summary

DRAGINJA MASKARELI
Museum of Applied Art, Belgrade, Serbia
draginja.maskareli@mpu.rs

MUSEUM OF APPLIED ART IN BELGRADE AND THE BEGINNINGS OF FASHION MUSEOLOGY IN SERBIA: Department of Textile and Costume 1950–1980

Fashion exhibitions in large museum centres nowadays get the *blockbuster* status, whereas the great interest in including fashion in museums, which can be observed both among the local and international professional audiences, highlights the need for a historical analysis of this area of study. The study tracks and analyzes the role of the Museum of Applied Art in Belgrade in the earliest period of fashion museology in Serbia. The Museum of Applied Art was founded in 1950 as the first specialized museum of this type in Serbia. The Department of Textile and Costume was established on the same occasion. Its first curator was the art historian Dobrila Stojanović. Along with collection building and sistematization, during the first three decades, the activities of the Department of Textile and Costume included various exhibitions and accompanying programmes. The first thematic museum exhibition dedicated to fashion in Serbia, *Women's Fashion from the mid-19th Century until the 1930s*, was organized in 1966.

Over the years, the Department's fashion collection was supplied with new items through purchase and gifts. The acquisitions included clothing items such as gowns, cloaks, underwear and suits, as well as various accessories: caps, hats, head adornments, footwear, belts, bags, umbrellas, handkerchiefs, walking sticks or business card boxes. The acquisition policy was primarily focused on the items of Serbian provenance, although the collection also included objects from other regions and cultures. This period was completed and closed in 1980 by a major study exhibition curated by Dobrila Stojanović – *Urban Dress in Serbia in the 19th and Early 20th Century*. Together with the extensive exhibition catalogue, it is still a reference point for further study of the history of Serbian fashion. From today's perspective, it can be concluded that the Museum achieved significant results in this pioneering work, providing a solid foundation for the modern development of museology in general and particularly fashion museology.